

OTÁZKY A ODPOVĚDI OHLEDNĚ ŠKOLNÍ ZRALOSTI

CO JE TO ŠKOLNÍ ZRALOST A ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST?

Školní zralost je dosažení takového stupně vývoje v **tělesném, rozumovém, citovém a sociálním vývoji**, kdy je dítě schopno účastnit se bez větších potíží školního vyučování. Jde o biologickou zralost nervového systému, jež podmiňuje míru pohyblivosti, schopnost soustředění, kontrolu impulsivnosti, pracovní vytrvalost, vyspělost jemné motoriky apod. Je to taková úroveň, při které školní začátečník sám ve škole podstatně netrpí, ani druhým nečiní utrpení.

Školní připravenost je výsledkem výchovných vlivů v rodině a následných výchovných zařízení (např. MŠ, zájmové organizace apod.).

JAK POZNÁME DÍTĚ TĚLESNĚ VYSPĚLÉ?

Posuzujeme především věk dítěte, jeho výšku a váhu, přiměřenost rozvoje hrubé a jemné motoriky, unavitelnost, nemocnost. Při časté nemocnosti poradí pediatr (většinou kolem šestého roku věku nemocnost mizí). Slabá konstituce ohrožuje dítě snadnou unavitelností, jinak nemá na školní zralost velký vliv. Děti předčasně narozené nebo děti s velmi nízkou porodní hmotností bývají často nezralé až do věku sedmi let.

Znaky tělesné zralosti:

- Ovládá a koordinuje pohyb celého těla.
- Umí napodobit pohyb druhého.
- Děti vypadají vytáhle, „samá ruka, samá noha“, neboť dlouhé kosti paží a nohou jsou zrovna ve fázi rychlého růstu.
- Tzv. Filipínská míra je orientační zkouška, která považuje za pravděpodobně školsky zralé dítě to, které rukou dosáhne přes vzpřímenou hlavu na ucho na protilehlé straně hlavy (můžete vyzkoušet :-)
- Vypadávají mléčné zuby a rostou druhé.

- Zvětšuje se síla svalů.
- Zlepšují se dovednosti hrubé motoriky (pohyblivost horních i dolních končetin a celého těla, spolupráce svalů a velkých kloubů) i jemné motoriky (pohyblivost a spolupráce prstů a kloubů rukou).
- Pohyby jsou přesnější a přestávají být zbrklé, i když jistá neobratnost nadále přetrvává.
- Rádo vyvíjí velkou tělesnou aktivitu: běhá, skáče, leze, šplhá a hází.
- Je zručnější a má lepší koordinaci oka a končetin. Díky tomu a také díky lepší motorice mu jde lépe jízda na kole, plavání, odpalování míče pálkou a kopání do míče.
- Baví ho výtvarné a rukodělné práce: rádo maluje, modeluje z hlíny, „vyrábí“ různé předměty, kreslí a vybarvuje, pracuje se dřevem, skládá papír a vystřihuje z něj jednoduché tvary.
- Umí si zavázat tkaničky. (Některé děti však s tkaničkami dosud zápasí).

V případě neobratnosti a nešikovnosti jsou vhodné hry ve vodě, plavání, poskoky přes švihadlo, míčové hry apod. Důležité je umožnit běžné denní činnosti v co největší míře (nedělat za děti to, čeho jsou již schopné samy, i když třeba nepřesně).

JAK POZNÁME DÍTĚ ROZUMOVĚ VYSPĚLÉ?

Předpokladem pro vstup do školy je dosažená úroveň myšlení, **zrakového a sluchového vnímání, paměti a řeči.**

Myšlení:

Myšlení dětí předškolního věku je magické. Neodpovídá myšlení dospělého člověka. Je promícháno s velkým množstvím fantazie, jež vyplňuje mezery mezi nedostatky informací, ke kterým se dítě ještě nedostalo. Zaslouženě se předškolnímu období říká pohádkový věk. Kolem šestého roku ale dítě nashromáždilo takové množství zkušeností a informací, že již je schopno začít myslet racionálně, podle skutečnosti. Dobře rozlišuje skutečnost od fantazie (co je jenom jako a co doopravdy). Začíná myslet logicky. Je zvědavý, ptá se, zajímá se o hlubší podstatu věcí a dějů. Nespokojí se s povrchní informací. Nechce si už jen hrát, vykonává i namáhavější činnosti, zajímá se a vyhledává informace, říká si o ně.

Dítě by mělo:

- Být schopno logické úvahy o pojmech (co mají podobného stůl a židle; košile a svetr ap.)
- Znat barvy i doplňkové (oranžovou, hnědou, růžovou, fialovou).
- Umět třídit a vybírat podle vlastnosti z více předmětů (vhodné stavět ze stavebnic podle předlohy).
- Chápat jednoduché časové pojmy (dnes, zítra, včera) a pohybu (auta jezdí rychleji než kola).
- Poznat čtyři roční období, pamatovat si hlavní svátky a činnosti, které se k nim vážou.
- Nezajímají ho pouze věci celé, ale i jejich části a detaily.
- Baví ho různé skládky, činnosti spojené s počítáním a tříděním, spojování písmen a slov s obrázky.
- Vyzná se ve známých mincích: rozezná dvacetikorunu, desetikorunu, pětikorunu atp.
- Ví, která ruka je pravá a která levá: na požádání patřičnou ruku zdvihne.
- Baví ho vymýšlet "nesmysly" a vyprávět vtipy.
- Získává jisté povědomí o smrti a umírání.

Matematické schopnosti:

- Ví, že každé číslo je v řadě pouze jednou, nevynechává ani neopakuje.
- Počítá alespoň do deseti, lépe dvaceti.
- Má určité matematické vědomosti (kolik nohou má pes, kolik je dnů v týdnu apod.).
- Sčítá a odčítá do 5 (přidávat a ubírat z množství věcí).
- Zvládne ukázat správný počet na prstech či vybrat z hromádky předmětů požadovaný počet.

Vnímání:

Pro požadavky školy posuzujeme **vnímání zrakové a sluchové**.

Zrakové:

Zralost zrakového vnímání je předpokladem pro úspěšné čtení. Dítě by mělo být schopné odlišit od sebe různé tvary a základní tvary i pojmenovat.

- Zná tvary alespoň některých písmen a číslic.
- Pozná čtverec, obdélník, kruh a trojúhelník.
- Rozlišuje polohy nahoře - dole, vpravo – vlevo, vpředu – vzadu...

Aktivity k procvičování zrakového vnímání:

- Rozlišování a vyhledávání stejných předmětů (např. kostek mezi kuličkami), odlišování rozdílných věcí (najít, co do skupiny nepatří podle tvaru, barvy.)
- Vyhledávání rozdílů na zdánlivě stejných obrázcích.
- Odlišení rozdílného obrazce z řady stejných.
- Skládání a rozkládání obrázků rozstříhaných na části, skládání a rozkládání částí stavebnic (rozkládací kostky) a puzzle, manipulační hlavolamy...
- Procházení obrázkovými bludišti.
- Vyhledání a určení místa věcí v místnosti, na obrázku i hračce.
- Vyhledání věcí na obrázku s pojmy dole/nahoře, vpravo/vlevo, vzadu/vpředu/uprostřed.

Vnímání sluchové:

- Správně rozeznává zvuky, poznává a umí určit nejprve první, později poslední písmeno ve slově. Baví ho poslouchat předčítané a vymyšlené příběhy.

Aktivity k procvičování sluchového vnímání:

- Rozlišování zvuků (při zavázaných očích poznat zvuk sirek, peněz, klíčů aj.), poznávání hudebních nástrojů, přírodních zvuků.
- Napodobování rytmu vytleskáním (říkadla, básničky).
- Hledání schovaného budíku podle zvuku.
- Hádání, co zvuk vydává.
- Sluchové hry-určování, kterou hláskou začíná a končí slovo, "Slovní fotbal" (hráč vymyslí slovo začínající hláskou, na kterou končilo slovo vymyšlené protihráčem).
- Vymýšlení co nejvíce slov např. od písmene T apod.
- Vyhledání předmětů v místnosti začínajících na určitou hlásku či slabiku.
- Vymýšlení slov na nějakou slabiku (KO-lo, KO-pačky, KO-loběžka, ...).

Pozornost:

Hlavním úkolem zaměření pozornosti je vybrat ty podněty, které právě dítě potřebuje, a naopak upozadit v dané chvíli ty, které by byly spíše na obtíž. Jde o záměrnou pozornost, kdy má vaše dítě chuť se učit, poznávat, nemusíme ho do toho nutit.

Znaky zralosti:

- Umí se soustředit na zadaný úkol minimálně 15 až 20 minut.
- Záměrně se umí soustředit i na méně přitažlivou práci a vytrvá u ní i v případě neúspěchu.
- Chybu nepovažuje za katastrofu, chce ji napravit a vždy se o to alespoň pokusí (tomuto přístupu je nutné učit v rodině – vzor rodičů). Chybovat je normální (i dospělí chybují) je to přirozený stupeň na cestě k úspěchu. Za chybu netrestáme, ale dodáme odvalu to zkusit znovu.

Co pozorujeme:

- Převažuje u dítěte stále ještě hra před zájmem vypracovat předložené úkoly?
- Vydrží dítě u řízené činnosti a nepodléhá rušivým vlivům?
- Ví, co má v danou chvíli udělat?
- Přestane dítě pracovat při sebemenší překážce a na práci rezignuje?
- Odbíhá dítě od prováděné činnosti?
- Má dítě potřebu dokončit započaté?
- Je zřetelné, že dítěti práce přináší uspokojení?
- Projevuje velké zapálení do úkolu?
- Musí vynaložit větší úsilí, aby se mu podařilo úkol splnit?
- Rozptyluje ostatní jinou činností, než na které má pracovat?
- Daří se dítěti pracovat pouze s pomocí dospělého?

Paměť:

Paměť dítěte před vstupem do školy se stává trvalejší a záměrnější, i když je spíše mechanická než logická.

Dítě by mělo:

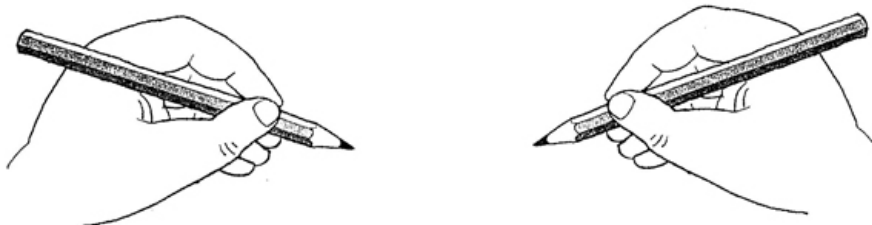
- Umět zpaměti krátké básničky a písničky, popřípadě vyprávět vtipy či hádanky.
- Zopakovat středně dlouhou větu, dvojverší, reprodukovat jednoduchou pohádku, vyprávět zážitky.
- Udělat něco podle tří najednou vydaných pokynů. Například "Jdi do kuchyně, vezmi tam hrneček a přines mi ho".
- Nezaměňovat pojmy včera, dnes, zítra.

Grafomotorika:

Dítě by mělo mít fixované správné držení psacího nástroje tzv. špetkou tří prstů-tužka leží na posledním článku prostředníčku a shora je přidržována palcem a ukazováčkem. Vhodný je nácvik a kreslení trojhrannými pastelkami. Graficky zobrazí čáru, kruh, spirálu, oblouk horní, dolní, vlnovku, klikatku, čtverec, trojúhelník. Pozor na levoruké děti. Abychom zabránili „drápovitému“ držení ruky, nacvičujeme s ním „psaní“ na svislé ploše (tabuli) ve výši brady. Grafomotorické schopnosti se zkvalitňují vhodnými činnostmi, jako jsou: kreslení, stříhání, trhání, modelování, navlékání korálků, převlékání panenek, mozaiky, stavebnice...

Co pozorujeme:

- Správné sezení. Dítě se má dotýkat nohama země, deska stolu je tak vysoko, aby opřené ruce se stolem tvořily v lokti pravý úhel.
- Ruka by měla být uvolněná (ne křečovitá).
- Konec tužky při držení by měl směřovat k rameni (ne od dítěte).
- Dítě by nemělo příliš tláčit.

Dětská kresba se využívá jako diagnostická metoda při posouzení školní zralosti. Odráží nejlépe spolupráci a vyspělost všech psychických funkcí (myšlení, vnímání, cítění, intuici, grafomotoriku, spolupráci ruky a oka...).

- V šesti letech dítě znázorňuje postavy se všemi podstatnými částmi těla včetně oblečení s detaily. Rozlišuje mužskou a ženskou postavu.
- Znázorňuje zvířecí figury.
- Barvy již používá podle skutečnosti.
- Linky vede s jistotou, umí je ohýbat i lomit.
- Je schopno kreslit podle vzoru a napodobovat.
- Vybarvuje plochy bez přetahování, nedotažení či odbytí jen čmáráním.

Dítě dělá rádo to, co dobře zvládá. Jestliže nekreslí rádo, má to hlubší význam:

- Bolí ho ruka, protože je křečovitá, neuvolněná.
- Špatně drží tužku a přetěžuje některé svalové skupiny.
- Neumí si vybavit zrakovou představu z paměti.
- Může mít problém s přenášením viděného do grafické podoby.
- Má málo zkušeností.

Pozor! Dítě je citlivé, reaguje na nevhodné poznámky dospělých při jeho kreslení. Při nevhodném hodnocení se cítí poníženo, vzdá se další snahy se slovy, že to neumí, chce se vyhnout dalšímu zklamání. Naopak při slovním ocenění pociťuje radost z tvorby a je motivováno pro další pokus. Dílčí nedostatky se dají nácvikem dobře odstranit.

Znakem výborné úrovně kresby je znázornění profilu u postav, vyjádření pohybu a vztahu mezi postavami, naznačení prostoru a překrývání předmětů.

Řeč a vyjadřovací schopnosti:

Vývoj výslovnosti je téměř dokončen (pouze výslovnost hlásky R a Ř se může vyvíjet až do 7 let věku), slovní zásoba je dostatečně bohatá. Je vhodné dávat dítěti prostor k samostatnému, jasnému a souvislému vyjadřování. Poskytněte mu čas na vyjádření myšlenky (někdy je třeba velké trpělivosti, ale vyplatí se to). Pěstujte kulturu hovoru (neskákat do řeči, vyslechnout druhého...). Nezapomeňte na vlastní vzor. Pro nácvik čtení a psaní je důležitá správná výslovnost, proto je vhodná včasná spolupráce s logopedem.

Školsky zralé dítě by mělo:

- Správně vyslovovat téměř všechny hlásky, toleruje se nesprávná výslovnost R,Ř.
- V krátkosti (6-7 větami) plynule vyprávět o rodině, zájmech, či trávení volného času.
- Mít bohatou slovní zásobu a zvládat i gramatické jevy řeči-správně skloňovat podstatná jména a časovat slovesa.
- Skládat slova do vět ve správném pořadí.
- Zajímá se i o cizí jazyky.

JAK POZNÁME DÍTĚ VYSPĚLÉ SOCIÁLNĚ?

V šesti letech je schopné odpoutání od rodičů a převzetí role žáka. Je samostatné, nevyžaduje zvláštní péči ani přehnanou pozornost učitele. Akceptuje autoritu. Ovládá základní pravidla sociálního styku (pozdraví, děkuje, vyká dospělým, umí poprosit, počkat, pomoci apod.). Postará se o svoje věci. Sebeobsluha a hygienické požadavky mu nedělají potíže (úprava zevnějšku, jíst příborem, používání WC v cizím prostředí...). Stýká se bez problémů s jinými dětmi a začleňuje se do kolektivu. Podřizuje se zájmu dětské skupiny. Nemyslí už jen na sebe, ale i na druhé (dosud egocentrické, nyní empatické...). Objevuje se etická vyspělost (pocituje svědomí, nebere cizí věci...). Přijímá a dodržuje pravidla ne ze strachu, ale protože se to má. Je schopno plnit jednoduché úkoly (pořádkat a zaplatit drobný nákup, vyřídit vzkaz...).

ČÍM SE PROJEVUJE ZRALOST CITOVÁ?

Úspěch ve škole je podmíněn určitou **emocionální stabilitou**, odolností a schopností přijmout nové prostředí i nároky, i případný neúspěch. Dítě by nemělo reagovat na nezdar či nespravedlnost nepřiměřeným výbuchem nebo pláčem. Rozhořčení ventiluje spíše slovními výlevy než záchvaty vzteku nebo tělesným násilím. Je schopné kontrolovat své chování tím, že potlačí impulzivní reakce (ovládá se), dokáže odložit splnění svých přání na pozdější dobu, snáší i určité překážky v míře přiměřené, vyrovnává se se strachem, nevyžaduje zvláštní ochranu a péči.

Pracovně volní zralost

Velmi důležitou otázkou je úroveň pracovní zralosti, která souvisí s motivací a vůlí. Ačkoli zájem o hru stále ještě přetrvává, dítě by současně mělo:

- Projevovat zájem o činnosti podobající se školním úkolům (např. úkoly v dětských časopisech).
- Být schopné pracovat na nějakém úkolu delší dobu, i když je úkol relativně nezajímavý.
- Být schopné dokončit úkol, který si samo dalo: obrázek, hrad z písku, stavbu ze stavebnice podle návodu...

Pro posouzení celkové školní zralosti musíme brát v úvahu všechny zde vypsane oblasti. Samozřejmě, že není nutné, aby dítě bylo ve všem stoprocentní. Něco zvládá více, jiné méně, ale ve všech oblastech by mělo dosahovat alespoň základní úrovně. Velmi záleží na tom, jaké představy a požadavky mají rodiče. Pro někoho je základní úroveň přijatelná a nevyžaduje od dítěte lepší výkony, pro jiné je i vysoká úroveň málo dostatečná. Dítě by však mělo vždy cítit, že je přijímané svými rodiči takové, jaké je, že ho milují bez výhrad.

CO MÁME UDĚLAT V PŘÍPADĚ, ŽE SI NEJSME JISTI?

Vždy je velmi vhodná návštěva pedagogicko-psychologické poradny. Zde určí, zda odklad je či není potřebný, dají návrhy k další práci. Často není jednoduché rozhodnout z důvodu nerovnoměrného zrání (rozumově velmi nadané dítě a má špatnou výslovnost nebo je sociálně nezralé a své schopnosti by nedokázalo „prodat“). V poradně mohou navrhnout oddálení rozhodnutí o odkladu či nástupu do ZŠ. Po kontrolním vyšetření se rodiče rozhodnou. Podání žádosti o odklad je vždy záležitostí rodičů, pedagogicko-psychologická poradna i MŠ má pouze poradní hlas.

K zápisu do ZŠ musíte jít vždy, pokud dítě dosáhne věku šesti let do konce srpna. Zde dítě zapíšete či požádáte o odklad školní docházky nebo o odklad rozhodnutí.

CO KDYŽ BUDEME VYŽADOVAT ODKLAD?

Odklad není v žádném případě potupa nebo rodinná ostuda. Naopak svědčí o rozumném přístupu k realitě, o vůli pomoci svému dítěti k co nejsnazšímu a nejzdařilejšímu nástupu do základní školy. Zaškolení ve správný čas ovlivňuje u dítěte prožívání vlastní hodnoty, pocitu úspěchu a selhání, výrazně se podílí na formování celé jeho osobnosti. Nejčastější příčinou odkladu je nízká koncentrace pozornosti na pracovní činnosti.

Celý další rok aktivně využijte pro co nejlepší vývojový posun. Čtete dlouhé pohádky, hodně s dítětem rozmlouvejte, plánujte společné činnosti a práci. Rozšiřujte mu obzor seznamováním s novými věcmi a situacemi. Dítě citově i sociálně otužujte, umožněte mu hodně pohybu.

MŮŽE ODKLAD DÍTĚTI UŠKODIT?

Stává se, že dítě je do školy zralé, ale rodiče ho chtějí dát o rok později (prodloužit mu dětství, narození sourozence či jiné důvody). V tomto případě je možné dítě poškodit, jelikož byla propásnuta nejvhodnější doba pro začátek výuky. Dítě se v mateřské škole zbytečně brzdí (ta mu již nemůže nabídnout dostatečnou stimulaci, dítě vyžaduje víc). Je biologicky nastavené k vyšší formě učení.

LITERATURA:

Langmeier, Krejčířová: „Vývojová psychologie“ Grada 1998

Langmeier: „Vývojová psychologie pro dětské lékaře“ Avicenum 1991

R. Davido: „Kresba jako nástroj poznání dítěte“ Portál 2001

Svoboda, Krejčířová, Vágnerová: „Psychodiagnostika dětí a dospívajících“ Portál 2001

Bednářová, J. Šmardová, V.: Diagnostika dítěte předškolního věku. Computer Press, Brno 2008

Bednářová, J. Šmardová, V.: Školní zralost. Co by mělo umět dítě před vstupem do školy. Brno : Computer Press, 2011.

Vyskotová, J.; Macháčková, K. Jemná motorika: vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování. Praha : GRADA, 2013.

Jucivičová, D.; Žáčková, H. Je naše dítě zralé na vstup do školy? Praha GRADA, 2014.

Webové články týkající se školní zralosti.

Vypracovala Bc. Marcela Novotná pro účel předání informací rodičům MŠ U Pramene.